

Oscar Hoffman, Simona Rașeev, Dinu Țenoviei, *Clasa muncitoare din România în condițiile revoluției tehnico-științifice*. București, Edit. Academiei 1984

Revoluția socialistă și RTS au determinat schimbări fundamentale în structura, statutul și rolul clasei muncitoare din România socialistă. Creșterea numerică și calitativă a clasei muncitoare (pregătirea profesională și politică, conținutul muncii tot mai complex pe măsura noilor tehnologii de fabricație și a noilor utilaje, capacitatea de inovare și creație științifică, tehnică, cultural-artistică) este un proces ce se desfășoară paralel și în interdependență cu revoluția științifică și tehnică.

În contextul în care știința și tehnica constituie factori de bază ai progresului social-economic, politic, etc. ele au efecte diferite — riscuri și beneficii — cuantificabile și ne-cuantificabile asupra calității vieții oamenilor. De aceea, analiza impactului avut de RTS — proces complex și contradictoriu, insuficient studiat în ceea ce privește consecințele sale social-umane — asupra clasei muncitoare mai ales, reprezintă o sarcină dificilă dar permanentă a cercetării sociologice chemată să surprindă, analizeze și să evalueze schimbările sociale în chiar procesul realizării lor.

În acest sens, lucrarea de față reprezintă o contribuție bine venită din partea colectivului de cercetători de la Centrul de sociologie, unică în felul ei în ceea ce privește studierea interdependenței dintre două procese fundamentale: schimbările produse la nivelul clasei muncitoare sub impactul revoluției tehnico-științifice.

Lucrarea, structurată în patru capitole se deschide cu o succintă prezentare teoretică a conceptului și semnificației RTS în epoca noastră, în care sînt jalonați principalele traiectorii ale influenței acesteia în societatea contemporană, asupra clasei muncitoare: *Revoluția tehnico-științifică și contemporaneitatea*. În continuare, sînt abordate în modalități diferite și destul de inegal: relațiile RTS cu schimbările în conținutul muncii (cap. II — O. Hoffman), cu procesul cunoașterii, îndeosebi modificările survenite, în condițiile RTS, la nivelul învățămîntului și educației, a pregătirii muncitorilor (cap. III — Simona Rașeev), și modificări intervenite în stilul de

viață al muncitorilor, sub impactul RTS (cap. IV — Dinu Țenoviei).

Încă din primul capitol autorii își delimitează propriul punct de vedere, definind RTS ca „un proces social de schimbare calitativă a locului și rolului omului în mecanismul dezvoltării economico-sociale, prin tendința de dominare tot mai accentuată de către om a acestei dezvoltări prin mijloacele științei și tehnicii” (p. 19), pentru ca mai departe, să se facă precizarea că RTS este „o etapă nouă a civilizației industriale în care întregul mod de viață al societății va fi modelat direct de știință și tehnologie” (p. 27).

Apreciind drept baza diferitelor civilizații tipul fundamental de activitate umană autorii optează pentru următoarea etapizare a civilizației, la scara istoriei umane: a. civilizația de culegători-vînători; b. civilizația agricolă; c. civilizația industrială considerînd că RTS „nu generează trecerea de la civilizația industrială la alta neindustrială” ci va constitui „o etapă specifică a civilizației industriale — și anume civilizația tehnico-științifică, ce ar urma unei prime etape, chiar civilizația industrială. Faptul că RTS (civilizația tehnico-științifică) ar avea încă drept bază „o infrastructură mașinistă, dar nu mecanică (mecanizată), ci acționată informațional, un rol principal revenind automatizării electronicii, calculatoarelor de proces, roboților specializați) (p. 27—28) nu credem că o leagă exclusiv de trecut, de civilizația industrială; așa cum aceasta nu a ignorat, în esență, acumulările materiale și spirituale ale civilizațiilor anterioare, civilizația tehnico-științifică este generată și se dezvoltă pe baza civilizației industriale (parțial în cadrul ei) dar, la scara istoriei umane, cu sensul de a deveni o civilizație bazată pe știință, pe creația preponderent spirituală (ca factor al progresului social-uman), pe inovația și inventivitatea tehnică, socială, politică care să schimbe realitatea materială și socială în sensul dorit de om și sub controlul lui.

Definind CTS (civilizația tehnico-științifică) drept o „fază calitativ nouă în corelarea omului cu creația sa cognitivă și tehnologică” (p. 27) autorii subliniază „globalitatea schimbărilor generate de RTS pe ansamblul sistemului societal” (p. 28), caracterul radical al acestor schimbări în care și pentru care socialismul apare ca o „alternativă necesară și de dorit intrucit are ca scop fundamental omul și este capabil să realizeze controlul social (al maselor) asupra obiectivelor creației științifice și tehnologice”.

Lucrarea se referă la cele două procese fundamentale ce influențează creșterea numerică și calitativă a clasei muncitoare (revoluția socialistă și RTS) care, la nivelul clasei muncitoare au drept consecință și o mobilitate individuală intragenerațională dar și o mobilitate profesională ascendentă (de grup) datorită complexificării conținutului muncii, legat tot mai mult de tehnologiile moderne de fabricație (p. 31).

Făcînd apel la datele culese din cercetarea de teren, la opiniile oamenilor de știință și ale specialiștilor, tehnicienilor din domeniile investigate, autorii conchid în finalul excursului teoretico-metodologic asupra faptului că, RTS face necesar un nou tip de muncă, formarea unor comportamente de muncă bazate pe un tip nou de pregătire profesională, ca și formarea unor noi sisteme de orientare valorică în muncă și viață (p. 34) precum și, drept urmare, creșterea în condițiile RTS contemporane a rolului serviciilor de cercetare, documentare, învățămînt și prelucrarea informației, reanalizarea statutului, funcțiilor și obiectivelor concrete ale disciplinelor sociale dat fiind cerințele actuale ale RTS (p. 36—37).

Desigur, în realizarea cit mai deplină a RTS, formarea oamenilor constituie un element deosebit de important, dat fiind faptul că aceștia o realizează, practic, și, mai ales, îi suportă urmările. În consecință, credem că „înțelegerea corectă a acestui proces”, pe lângă „... disponibilitatea, capacitatea, dorința, interesul oamenilor de a performa un nou mod de activitate”, esențială este conștiința clară a obiectivelor și consecințelor adesea contradictorii ale RTS (subl. ns.)

În ceea ce privește interdependența RTS — clasa muncitoare, autorii pun în evidență alături schimbările fundamentale ce au loc în structura profesională a acesteia, ca urmare a însușirii noilor tehnologii de fabricație și a introducerii mijloacelor automatizate în procesul de producție (modificări în conținutul muncii, calificare, competență, capacitate de inovare), cit și faptul că RTS este generată de interesele clasei muncitoare. Ca o clasă ce

promovează progresul multilateral al țării, ea însăși devine un factor esențial în mecanismele de realizare ale RTS. Este subliniată în acest sens, necesitatea sporirii rolului clasei muncitoare în cadrul RTS care, dat fiind caracterul anticipativ al activității umane, trebuie nu numai să folosească rezultatele RTS ei, mai ales, să contribuie, practic, la proiectarea, promovarea și controlul obiectivelor RTS, la transpunerea în realitate a obiectivelor acesteia prin creativitate și inovare tehnologică, prin sporirea rolului conducător al clasei muncitoare în viața socială și politică a țării, prin creșterea participării sale la producția de valori materiale, promovarea conștiinței socialiste și a modului de viață socialist (p. 40).

În cap. II RTS și schimbări în conținutul muncii sînt analizate o serie de aspecte privind noile raporturi dintre RTS și clasa muncitoare. Astfel, prin analize calitative deosebit de interesante, realizate prin consultarea unor profesiograme, prin consultarea unor specialiști din laboratoarele de psihologia muncii și discuții avute cu muncitori, ingineri, maștrii și tehnicieni sînt prezentate și analizate în mod pertinent, original, relațiile dintre nivelul de tehnicitate și funcțiile muncii, dintre conținutul muncii și funcțiile muncii, relațiile dintre funcțiile și nivelul de tehnicitate a muncii cu activitatea solicitată, raportul dintre funcțiile și nivelul de tehnicitate a muncii și tipul de cunoștințe solicitate (p. 63—66).

Ipoteza de bază a cercetării a fost aceea că, pe măsură ce vom avansa în procesul omogenizării sociale, substructura legată de conținutul muncii va crește în importanță devenind treptat substructura determinantă a clasei muncitoare, în timp ce substructura de stratificare va scădea în importanță pînă ce va dispărea total (în comunism vor exista oameni cu nivele de pregătire diferită, depunînd munci de complexitate diferită, dar aceasta nu va genera poziții sociale inegale), afirmă autorii.

Arătînd efectele complexe ale RTS la nivel macrosocial (omogenizarea și mobilitatea) autorii subliniază interdependența acesteia cu procesul adîncirii democrației socialiste, a participării oamenilor muncii la conducere, relație mediată și de modificările profunde ce se operează la nivelul pregătirii profesionale și politice a clasei muncitoare, a transformării orientărilor de valoare în sensul formării și consolidării unor staturi de viață participative, creative, deschise inovării nu numai tehnice dar și sociale.

În acest sens, cap. III, - Revoluție tehnico-științifică și cunoașterea subliniază multitudinea și diversitatea

laturilor pe care le presupune RTS, ceea ce este dificilă o abordare globală. Pornind de la câteva teze de bază (știința devine tot mai mult o forță de producție, dar fundamental rămâne totuși elementul material); în măsura în care este un factor esențial de perfecționare a organizării muncii, știința ca instrument de optimizare a structurilor și funcționalității organizațiilor productive devine condiție a perfecționării întregii (subl. ns.) activități economico-sociale și, în același timp, factor de formare și perfecționare a forței de muncă prin influența ei asupra structurilor educaționale în general și a sistemului de învățământ în special, autoarea distinge de la începutul analizei între cunoștințe și cunoaștere (p. 96) subliniind faptul că prin dezvoltarea metodologiei didactice a problematizării sau învățării prin descoperire, astăzi se urmărește mai ales învățarea algoritmului de însușire și folosire a principiilor și cunoștințelor dobândite și integrarea lor în comportamentul de muncă și viață.

Bazându-se în mod special pe analize calitative, intensive, în studierea relației dintre RTS și cunoaștere, autorii au urmărit să surprindă atât caracteristicile noi ale învățământului și educației în condițiile RTS, cât și trăsăturile noului tip de pregătire a muncitorilor în perspectiva consecințelor RTS asupra forței de muncă: o restructurare a conținutului muncii și a tipurilor de activități solicitate, creșterea funcției de stocare a cunoștințelor, ceea ce presupune un comportament specific, cu deținerea în stare latentă a unui volum mare de cunoștințe și capacitatea de a le actualiza, la nevoie, în timp util, creșterea responsabilității în muncă și ca urmare a noilor relații om-nașină, în condițiile automatizării, în care „separarea” celor două elemente la propriu, trebuie suplinită printr-o creștere a participării oamenilor muncii la decizie; crearea noilor relații de muncă și îndeosebi modificările în conținutul muncii; elemente ce trebuie să constituie baza de pornire pentru noul tip de pregătire profesională.

Pornind de la teza că RTS este un proces ce se desfășoară prin intermediul oamenilor și pentru oameni, autorii demonstrează faptul că în condițiile RTS pregătirea profesională, fundamentată pe cunoaș-

tere ca proces de însușire a unor noi cunoștințe, valori, norme, trebuie să aibă în vedere atât aspectul calitativ al problemei, „mutarea centrului de greutate al pregătirii pe formarea prin cunoaștere, pe dobândirea de cunoștințe”, cât și cantitativ, în sensul creșterii volumului de cunoștințe necesare îndeplinirii sarcinilor de producție dar și participării la decizie (p. 98-101).

Este subliniat aici rolul învățământului în procesul de schimbare a structurii interne a clasei muncitoare care sub impactul RTS, a dezvoltării unor ramuri industriale noi, tinde să devină dominată de substructura profesională.

Cap. IV. Aspecte ale stilului de viață al muncitorilor reprezintă un început pentru o cercetare mai amplă a consecințelor RTS asupra modului de viață al clasei muncitoare. Rezumându-se numai la două dintre stilurile de viață, din evantaiul posibil și anume la cele mai importante — cele bazate pe muncă și pe timp liber — autorii schițează implicit un posibil program de cercetare asupra stilurilor de viață al clasei muncitoare în condițiile RTS subliniind, pe bună dreptate, că ceea ce caracterizează societatea românească de azi și implicit clasa muncitoare, din această perspectivă, este tendința de a promova stiluri de viață de tip participativ, fie că este vorba de inovare tehnică fie de creație cultural-artistică. Desigur, ar fi fost de dorit ca și acest capitol să se refere la date din cercetarea de teren, pentru a oferi o imagine completă a ceea ce reprezintă azi clasa muncitoare, rolul ei în promovarea RTS și a unui mod de viață dominat de valorile societății socialiste.

În același timp, se impune poate să remarcăm pe lângă contribuția deosebită pe care o reprezintă această lucrare pentru cercetarea sociologică românească, valoarea de document și analizele, fundamentate pe date concrete, ale relațiilor dintre structura clasei muncitoare și conținutul muncii, și respectiv, cunoaștere și pregătire, sub impactul RTS, și necesitatea unor precizări terminologice (socio-tehnologic, știință și tehnologie, progres socio-tehnologic, tehnică, revoluție științifico-tehnologică și RTS) privind noțiunea de tehnologie-tehnologie, interpretată cu sensuri diferite.

* * * *Gîndirea estetică în arhitectura românească*, București, Edit. Meridiane, 1983.

Apariția antologiei de texte privind problemele estetice ale arhitecturii, operă a unui grup de specialiști, pune în evidență năzuințele estetice și preocupările arhitecților precursori, apărute în contextul transformării socie-

tății. Cunoașterea experiențelor de până azi este indispensabilă celor ce făuresc arhitectura de azi și de mâine a României.

Arhitectura este o necesitate a vieții sociale, ea trebuie raportată la dinamica exis-

tentei social-politice, la istorie și tradiție, la cultură, mediu geografic; misiunea arhitecturii este de a realiza echilibrul printr-o gândire funcțional-constructivă și generatoare de frumos și a unei teorii științifice pentru consolidarea gândirii în arhitectură, a unei noi expresii care să satisfacă simțul artistic al poporului nostru.

Problemele arhitecturii contemporane acoperă o arie largă, cele mai marcante probleme fiind: atitudinea față de arhitectură, rolul educativ al arhitecturii, influențele descoperirilor tehnico-științifice, specificul arhitecturii în noua concepție, rolul invenției și inovației în arhitectură, noile exigențe funcționale și calitative asupra teritoriului și clădirilor, economia de materiale, de energie și manoperă, folosirea sistemelor informaționale pentru luarea de decizii în arhitectură și sistematizare, apariția unor noi tipuri de arhitectură determinate de folosirea energiei solare, a energiei geotermice.

În aceste condiții, prezența unor texte reprezentative care să ofere cititorilor — arhitecților, oamenilor de știință ca și publicului larg — o înlănuire de idei și raționamente caracteristice unor perioade marcate de personalitatea unor arhitecți, creatori de evenimente de arhitectură, constituie o invitație la creație, la dezbateri de opinii, studiu și cercetare pentru formarea unei arhitecturi autohtone.

Înțelegerea mecanismelor ce determină și reglează autonomizarea arhitecturii românești va conduce, desigur, la elaborarea unui sistem teoretic care să premerge fenomenul de creație practică a arhitectului și colaboratorilor săi.

Prezența în această carte a unor idei și opinii personale supuse subiectivității, fără intenția de a realiza o ediție critică, face parte dintr-un context semnificativ care va genera luări de atitudine din partea specialiștilor care vor conduce în final, la izbînda acestor idei, la concluzia că mersul înainte al activității de proiectare nu are un caracter etern și nu se poate concepe fără o confruntare periodică de idei asupra arhitecturii.

Cartea pe care o recenzăm reprezintă o antologie — datorată arh. N. Lascu și arh. Alexandrina Deac — ce se bazează pe criterii selective judicioase fundamentate. Însăși structura cărții o dovedește. Primul capitol, intitulat „Tradiție și stil național”, se deschide cu un studiu al lui Al. Odobescu, căruia îi se adaugă studiile lui P. Antonescu (1873—1965), Ion Mincu (1850—1912). Al doilea capitol „Pentru o arhitectură românească modernă” înmănușiază studiile lui G.M. Cantacuzino (1899—1965), Octav Doicescu (1902—1981) și ale altora; al treilea capitol „Din începuturile urbanisticii” cuprinde opiniile în această

privință ale lui C. Sfințescu (1887—1955) — autentic creator al teoriei urbanismului —, ale lui O. Doicescu și G. M. Cantacuzino. În sfîrșit, ultimul capitol „Elemente de estetică în gîndirea arhitecturală”, îngemănînd studiile lui D. Berindei (1831—1883), Gr. Cerechez (1851—1927), C. Sfințescu, M. C. Ghyka și ale altora, redă dimensiunea și originalitatea gîndirii estetice a arhitecturii românești, cu preocupări care se adaugă patrimoniului universal.

Antologia este o adevărată istorie a arhitecturii românești, o reiterare a principalelor etape ale formării ei pe planul teoriei în strînsă legătură cu realizările ei impresionante. Textele se referă la perioada 1851—1946. În acest context se cuvine să amintim că în 1904 se înființează Școala de arhitectură care a fost ilustrată de mari personalități, iar în 1906 este fondată revista „Arhitectura” care, cu unele intermitențe, își continuă activitatea și azi, veritabilă tribună a ideilor și preocupărilor legate de crearea și afirmarea unei gîndiri proprii în arhitectura românească.

Scurtele notițe bibliografice de la sfîrșitul cărții — autor arh. N. Lascu — se dovedesc deosebit de utile; ele sînt un istoric condensat al arhitecturii românești din perioada amintită.

Este greu în cadrul unei recenzii, să alegi din ideile interesante care au fost formulate de marile personalități ale arhitecturii românești din trecut. Ele rețin atenția nu numai a arhitecților. Oamenii de știință din domeniile social și economic se vor apleca cu folos asupra lor. În mod particular, se cer subliniate studiile consacrate urbanisticii, acestea interesînd în special pe sociologi, economiști, demografi, sistematizatori. Teoria ing. C. Sfințescu, de pildă, este o remarcabilă deschidere către estetica și teoria urbanismului, pe care specialiștii din ultimele trei decenii au dezvoltat-o și îmbogățit-o în noile condiții ale țării noastre. Să mai adăugăm strădania și patriotismul înaintașilor în crearea unei arhitecturi naționale, în care tradiția să fie integrată armonios în modernitate, pentru a releva una din ideile majore ale cărții.

Editura Meridiane a făcut astfel un act de cultură și un serviciu imens cititorilor din țara noastră. Marile realizări ale arhitecturii de astăzi din România socialistă continuă, la un nivel superior, pe cele ale începuturilor, datorate unor mari personalități, a căror concepție se cuvine a fi cunoscută și prețuită.

Arh. Maria Manole

* * * *Etică și sociologie contemporană. Relația medic-farmacist-bolnav,*
(coord. Prof. dr. Const. Gh. Marinescu), Iași, 1983

În condițiile așa-ziselor „drame ale progresului tehnic medical” (OMS) care, în unele circumstanțe au dat alte semnificații și sensuri noțiunii de sănătate și umanism medical, eit și în situația structurării unor relații medicale în care virtuți clasice nu par a mai constitui sursa de satisfacție profesional-medicală, regăsirea sensurilor și mesajelor profund umane ale profesiei medicale nu poate veni decât de la coordonatele sale etico-psihologice de exercitare, singurele în măsură să corecteze răceala unui climat pur tehnic și caracterul „artizanal” al unor prestări de servicii medicale. Atari antinomii ca și extinderea unor consecințe ale excesului tehnic, uneori în dauna beneficiului clinic (manifestat prin creșterea infecțiilor intrahospitalești, accidentelor consecutive investigațiilor, dificultăților de coordonare între specialități sau reducerii simțului de auto-responsabilitate) nu pot fi reziliate decât printr-o educație deontologică a viitorului medic, care, încorporată în atitudinile sale tehnice va fi în măsură să susțină mesajele dintotdeauna ale profesiei medicale. Principiile unei astfel de educații deontologice trebuie să privească datorită de competență ca primă formă de onestitate intelectuală a medicului, conștiințiozitatea transformată într-un impuls interior, prudența și conștiința permanentă a prevenirii și asumării riscurilor, aptitudinea de decizie în raport de circumstanțe, devoțiunea permanentă în care se include și grija pentru menajarea psihicului bolnavului.

Către astfel de noi coordonate și mesaje se îndreaptă deontologia medicală și codurile sale normative, în scopul de a orienta activitatea medicală spre priza permanentă și responsabilitate individuală și socială de care depinde succesul unui act științific dar și de suflet, atât față de om eit și față de societate.

Într-un climat de frământări și dileme, orice discuție sau publicație vizând coordonatele etico-psihologice, universal valabile ale profesiei medicale, îndeplinește un profund rol instructiv-educativ și contribuie activ la creșterea calității asistenței medicale. Discuțiile inițiate în învățământul medical ieșean referitoare la etica transplantelor, la aspectele psihologice ale relației medic-bolnav, la vocația profesiei medicale etc. ca și cele purtate în cadrul unor importante consfățuirii și simpozioane în cadrul cabinetului absolventului din I.M.F. Iași și materializate în 5 publicații (Integrarea socio-profesională a tinerilor absolvenți, Medicina și societatea,

Clasic și modern în învățământul medical superior etc.) sînt astăzi fericit completate de volumul *Etică și sociologie contemporană* ce se referă cu precădere la relația medic-farmacist-bolnav, volum care, sub coordonarea prof. C. Gh. Marinescu, conducătorul colectivului ce valorifică experiența îndrumării metodologice a absolvenților, conjugă opinii autorizate cu privire la locul și viitorul medicului în perspectiva dezvoltării medicinei și societății noastre.

Prefațată de personalități autorizate în domeniu (prof. dr. Lorică Gavrilică, rector al institutului, acad. V. Pavelcu, prof. dr. Gr. Popescu de la I.M.F. București) și precedată de o autentică argumentație a prof. dr. C. Gh. Marinescu, lucrarea integrează într-o unitate de concepție și opțiuni, implicațiile sociologice, etice și psihologice ale relației medic-farmacist, om sănătos și bolnav (cap. I), relația medic-farmacist-bolnav în viziune pluridisciplinară (cap. II), aspecte ale integrării și perfecționării în practica medico-farmacologică (cap. III) și tradiție și modernitate în medicina și farmacia contemporană (cap. IV).

Plecînd de la realitățile și perspectivele medicinei și farmaciei contemporane (I. Hăulică și M. Cotrău), o suită de articole sînt pertinent orientate către caracterul și motivația general-valabilă a psihologiei în practica medicală (V. Pavelcu), responsabilitatea medicală în societatea modernă (Gr. Popescu, I. S. Spielman, Gh. Scripcaru și T. Giornea), particularitățile relației medic-bolnav-farmacist sub aspect etic, psihologic sau pedagogic (A. Percek, Silvia Gernichevici), personalitatea medicului și farmacistului (Viorica Ichim, N. Stratone, A. Amironesci, Rodica Vosniuc, R. Duda, Floarea Leuștean și Rodica Popescu) pentru ca apoi, alte articole să particularizeze aceste relații la practica chirurgicală (C. Mircioiu) sau farmaceutică (Natalia Sava și Gabriela Streit).

Capitolul II al lucrării particularizează mai pregnant relațiile medic-farmacist-om bolnav și sănătos la diferite domenii ale practicii medicale: la consultul medical (V. Tacu) riscurile iatrogene (Al. Olaru), relația medic-farmacist (Gh. Crețeanu, Gh. Pendefunda, S. Peuceța, Z. Fărșirotu, E. Hurjui), în neurochirurgie (M. Rusu), epidemiologie (A. Ivan și Gr. Teodorovici) sau psihiatrie (F. Pirozynski, Gh. Scripcaru, Miarka Pirozynski, V. Chiriță), la unele aspecte ale terapeuticii (M. Gosma, E. Zbranca), la învățământul medical permanent (C. Gh. Marinescu, R.

Duda, Simona Paraschiv, Elena Marinescu, Gh. Dănilă și M. Nechifor, obstetrică (Gh. Călin, Elena Marinescu) sau stomatologie (C. Mihalache, D. Gogălniceanu, C. Neuman, St. Panaite, Emilia Ionescu).

Integrării și perfecționării activității medico-farmacaceutice i se consacră capitolul III, capitol ce începe cu câteva interviuri luate de către prof. C. Gh. Marinescu unor personalități autorizate și cu experiență în învățămîntul medical și axate pe această problemă. De remarcat, în acest capitol, intervenția competentă și la obiect a unor medici cu experiență în organizarea sanitară din teritoriul Moldovei (Rodica Mîndru - Neamț, R. Crauciu - Botoșani), aspect ce completează la obiect experiența didactică cu cea post-universitară prin prisma atitudinii de beneficiar al instrucției și educației medicale. O astfel de interferență de preocupări constituie cheia de boltă a integrării învățămîntului medical cu ocrotirea sănătății publice și o sursă de afirmare reciprocă, aspecte stimulate eficient de către cabinetul absolventului din Institutul de Medicină și Farmacie Iași.

În sfîrșit, capitolul IV include unele aspecte ale tradiției și modernității în medicina și farmacia românească contemporană. Pe aceeași linie se prezintă riscurile actuale ale poluării mediului (Gh. Zamfir), relația dintre idealul medical și cel artistic (J. Hurjui), femeia ca pacient (Maria Topoliceanu) precum și unele aspecte ale relației dintre cultură și personalitatea umană (C. Gh. Marinescu).

Volumul etică și sociologie contemporană grupează în mod fericit multitudinea aspectelor etico-psiho-logice ale relației medic-bolnav-farmacist și ne întărește din nou convingerea că, din cele mai vechi timpuri dar mai

ales astăzi cînd exercităm medicina într-un context prin excelență socializat, practica medicală a fost nu numai un act tehnico-științific ci și o stringentă atitudine etică. Efectele uman-psiho-logice inevitabile ale actului medical au făcut ca întotdeauna, dar mai ales astăzi, știința medicală să nu fie posibil a fi exercitată fără o frînîntare permanentă, de conștiință morală. Din volum se degajă stenic constatarea că astăzi, dilemele tehnice și etice ale practicii medicale nu pot fi rezolvate decît prin activarea și modelarea permanentă a conștiinței morale la scopurile imuabile ale medicinei (dreptul sacru la viață, sănătate, integritate biopsihosocială, informare etc.). Asupra faptului că medicina nu este numai un act tehnic ci și o misiune socială, cu profunde implicații etice și umane, că prestigiul medicului nu se poate obține decît din efortul unitar al autorității științifice cu grijă și abnegație umană, că responsabilitatea medicală se amplifică în condițiile în care societatea socialistă consacră un drept la sănătate etc. volumul menționat ne suscită în plus la opțiuni și interiorizări de convingeri. Or, cum interiorizarea comandamentelor etice constituie impulsul cel mai autentic al realizării mesajelor profesiei medicale, volumul se constituie ca un ghid de aspirații permanente către slujirea unor atari mesaje. Numai încorporînd astfel de convingeri etice în competența sa tehnic-profesională, medicul se va înconjuța de admirația și respectul semenilor și comunității și, prin aceasta, va contribui la prestigiul medicinei. Sub acest aspect, cartea se impune ca o prețioasă sursă de convingeri și incită un stenic îndemn euristic către o aspirație profund umană și socială prin medicină.

Prof. dr. Gh. Scripcaru

Thomas J. Hirschfeld, *Reducing Short-range nuclear Systems in Europe: an opportunity for stability in the Eighties*, Philadelphia, Annals, 1983

Politologul american Thomas J. Hirschfeld constată că aprecierile Pactului Atlanticului de Nord privind securitatea europeană, stabilite în anii 1950, s-au schimbat.

Deși continuă îmbunătățirea forțelor militare sovietice, mulți observatori europeni nu mai sînt de părere că Tratatul de la Varșovia reprezintă o forță convențională covârșitoare. Aceștia susțin opinia că noile tehnologii ale armamentelor convenționale pot să stea ferme pe liniile deja stabilite de pericolul unei invazii.

Paritatea strategică între superputeri pune în discuție strategia Pactului Atlanticului de Nord privind „riposta flexibilă”,

în timp ce numeroși alți observatori încep să se întrebe dacă posesia armelor nucleare nu a devenit mai mult o amenințare decît o descu-rajare, și pentru aceasta, se pronunță împotriva planurilor de modernizare a armelor nucleare.

Thomas J. Hirschfeld consideră că vechiul concept al controlului armamentelor și-a pierdut credibilitatea ca soluție deoarece nu a realizat aproape nimic în contrast cu spirala dezvoltării și amplasării armelor nucleare. După părerea sa, este necesară o nouă politică care să asigure defensivă și credibilitatea NATO în materie de control al armamentelor și dezarmare. O metodă sigură cu care trebuie

să se înceapă, de către URSS și SUA, este reducerea arsenalelor nucleare tactice, care pot diminua riscul de război nuclear în Europa, pot întări apărarea convențională și pot sprijini tratativele privind reducerea armamentelor strategice și negocierile privitoare la forțele nucleare cu rază medie de acțiune.

Echilibrul militar în Europa. După părerea autorului este imposibil să se calculeze, spre satisfacția tuturor, o balanță militară precisă pe continentul european. Ba mai mult, consideră Hirschfeld, popoarele europene nu sînt dispuse să echilibreze sume mari de bani pentru înarmări, apreciind că așaziile consecințe politice ale disparităților de forță militară sînt neconvingătoare.

Controlul armamentelor și armele nucleare. O opinie împărtășită de politologul american, care corespunde și vederilor noastre, este aceea că războiul nuclear reprezintă cea mai înfricoșătoare perspectivă, și aceasta în bună măsură datorită eșecului negocierilor în domeniul controlului armamentelor precum și declarațiilor publice făcute de reprezentanții autorizați ai guvernului Statelor Unite prin care se sugera că războiul nuclear, chiar în Europa, și un război nuclear general nu sînt excluse.

Ca atare, a apărut o mișcare pentru pace în măsură să contracareze politica partidelor la putere în Europa, să complice deciziile Pactului Atlanticului de Nord și să se interfezeze și să se opună planurilor occidentale de modernizare, în special în ceea ce privește forța nucleară. Statele Unite sînt principalul obiectiv al presiunilor europene, chiar din partea unor politicieni apropiați lor, întrucît aceștia au dubii în privința intențiilor americane privind controlul armamentelor. Se subliniază aici refuzul SUA de a ratifica Tratatul pentru limitarea armamentelor strategice, abandonarea negocierilor referitoare la un tratat de interdicere a tuturor experiențelor nucleare și dezvoltarea continuă a bombeii cu neutroni. Astfel conceptul privind controlul armamentelor, presupus a fi alternativa confruntării nucleare, nu mai este credibil.

Politologul american conchide că deși aranjamentele de securitate europeană, precum NATO, rămîn în funcțiune, disensiunile dintre europeni și americani în chestiunile de securitate sînt astăzi mult mai adînci decît au fost cîndva în trecut. În prezent este din ce în ce mai dificil să se convină asupra unor măsuri de îmbunătățire și creștere a forțelor armate și armamentelor și nici nu se acceptă înlocuitorul nuclear față de preținsa slăbiciune în domeniul armelor convenționale a Pactului Atlanticului de Nord.

Propuneri pentru o nouă doctrină nucleară. Doctrina NATO denumită „riposta flexibilă” a devenit obiect de dezbatere și reconsiderare publică. Oameni de stat de prestigiu ca McGeorge Bundy, George Kennan, Robert McNamara și Gerard Smith au sugerat ca Pactul Atlanticului de Nord să-și reexamineze strategia nucleară a „riposte flexibile” și aceasta să fie înlocuită cu strategia „nefolosirii primului a armei nucleare” *. Aceste personalități reprezintă voci politice responsabile și aparțin atât partidului republican cît și partidului democrat. Este un fapt cunoscut că Robert McNamara este considerat „părintele” doctrinei „riposte flexibile”. Împreună cu ei numeroși alți politicieni recomandă că este necesar să se adopte noua strategie, în folosul atât al alianței atlantice, al înțelegerilor cu URSS și alte state socialiste, precum și al păcii internaționale.

Concluzia lui Hirschfeld este aceea că trebuie reluate și reînviolate tratativele pentru controlul armamentelor și pentru dezarmare: în cadrul Conferinței de la Geneva, în cadrul negocierilor START (reducerea armamentelor strategice), în cadrul INF (negocierile privind sistemele nucleare cu rază intermediară de acțiune) și MBFR (reducerea trupelor și armamentelor și măsuri adiacente în Europa centrală).

Alexandru Coroianu

* Nuclear Weapons and the Atlantic Alliance', Foreign Affairs, 60:754 — 68 (Spring 1982).

Michel Solomon, *L'avenir de la vie*, Paris, Seghers, 1981

Viitorul a fascinat întotdeauna și a stimulat spiritul uman, permițîndu-i acestuia să se aventureze nestînjinit într-o lume posibilă, considerată de unii mai bună, de alții mai rea, decît prezentul.

Orice reflecție asupra viitorului ne aduce mai curînd incertitudini, ca răspuns la certitudinile prezentului pe care le luăm drept premise.

M. Solomon se delimitează de majoritatea viitorologilor care consideră prezentul cunoscut și stabil, bază a edificării viitorului, pe direcțiile dominante din economic, tehnică, știință, civilizație. Foarte discutabilă — de asemenea — este și ideea conform căreia Istoria progresează aidoma unui fluviu, masiv, aflat pe o albă bine conturată, marcată de un determinism mecanicist de genul

„Într-o anumite circumstanță, un fapt istoric poate produce doar o anumită reacție”. Așa se simplifică cauzalitatea fenomenelor, până la a o face de nerecunoscut. Viitorul ar fi ușor de prevăzut dacă evoluția ar depinde de factori predominanți și de o cauzalitate liniară, univocă. Aceeași cauză poate avea însă efecte diferite sau chiar contrarii (un sistem poate reacționa prin anulara efectului — feed-back negativ — sau prin amplificarea efectului — feed-back pozitiv), dar și cauze diverse pot avea același efect. Așa cum remarcă și Niko Tinbergen, actualmente, multe subproduse nocive ale unei tehnologii în plină dezvoltare pot căpăta, prin depășirea unui anumit prag, efecte nedorite mult mai importante decât efectele utile. De exemplu, pesticidele au distrus nu numai insectele dăunătoare, ci și pe cele folositoare, necesare polenizării, provocând deci grave consecințe ecologice asupra întregii regiuni.

În aceste condiții mai trebuie scrutat viitorul? Încercând să răspundă, autorul susține că, în studiul viitorului, trebuie să luăm ca premisă incertitudinea, care are darul de a ne face să renunțăm la previziunile implicite și debile. Ea ne înarmează cu vigilență sporită față de evenimentele prezentului, ne încită imaginația de construirea unor scenarii diverse ca modele ale viitorului.

Cartea, concepută în urma discuțiilor cu douăzeci de personalități științifice, dintre care șapte laureați ai Premiului Nobel, cuprinde multe idei interesante. Însuși autorul consideră că principalele merite ale lucrării ar fi următoarele: a. recunoașterea limitelor și carențelor progresului realizat prin dezvoltarea tehnologică; b. afirmarea necesității ca gândirea să fie mereu vigilentă, căci nimic nu este definitiv și irevocabil și trebuie să avem în vedere efectul bumerang al cauzalității; c. evidențierea importanței improbabilității.

În mod surprinzător mulți dintre cei intervievați au fost de acord să discute despre trecut și prezent, dar nu despre viitor, cu toate că au subliniat o serie de idei premonituri. Ei și-au motivat atitudinea prin teama de a nu deveni ridicoli, dat fiind că apropierea mileniului trei a permis o proliferare deosebită a profetilor și ghicitorilor, combinată

cu un adevărat „val antiștiință”. Cei care totuși au acceptat exploatarea viitorului, s-au diferențiat în două: grupul optimiștilor și cel al pesimiștilor.

Grupul optimiștilor este format în special din medici, antropologi, sociologi, arhitecți. Ideile lor îndrăznețe se referă la perioada rămasă până la sfârșitul mileniului și uneori chiar la cea de după anul 2000. Sunt imaginate orașe și uzine satelit în spațiu, megalopolis-uri și ferme submarine. Li se reproșează însă că nu (în seama de evoluția imprevizibilă a factorului politic.

Grupul pesimiștilor ia în considerare factorul politic, rolul acestuia, afirmă ei, determină pesimismul, schimbările mari, multe imprevizibile care au loc în diferite regiuni ale lumii, cu directe consecințe asupra securității mondiale foarte dificilă, dacă nu imposibilă, avansarea de ipoteze prospective pe o perioadă de peste 15 ani.

În privința calității viții, a prevenirii și vindecării bolilor, medicii s-au arătat optimiști. Spre sfârșitul anilor 80, se vor putea inventa aparate de control și proteze extrem de perfecționate pentru funcționarea organelor vitale. Se vorbește astfel despre o inimă artificială completă, activată cu ajutorul unei pile atomice; un pancreas artificial distribuitor de insulină la cerere; o brățară — electrocardiograf, care, în caz de funcționare anormală a inimii, transmite un semnal captat de o ambulanță etc. Din toate discuțiile reiese o concluzie importantă evidențiată în mod unanim. Veritabila problemă pe care o pun aceste anticipări nu este de ordin științific — vom sfârși prin a ne obișnui cu orice descoperire — ci de domeniul unei bio-eticii, unei noi morale care trebuie inventată pentru secolul viitor și ale cărei premise nu sînt încă vizibile. Iată adevărata problemă cu care se confruntă progresul accelerat al științei.

Istoria ne arată însă că, din păcate, omul de azi nu este deloc mai înțelept decât cel de acum o mie de ani. Aceasta este concluzia cu care se sfârșește o carte percutantă care arată că dacă viitorul ne „asediază” deja, depinde doar de noi ca impactul cu el să fie benefic.

Dinu Țenoveici

* * * *Semia i obsestro (familie și societate)* (sub redacția lui A. G. Hareev), Moscova, Edit. „Nauka”, 1982

Cercetările efectuate de sociologii sovietici în ultimii ani au avut drept scop analiza temeinică a influenței progresului tehnico-științific, a urbanizării, migrațiilor populației asupra familiei. Ele au arătat că există rezerve încă nefolosite în sporirea contribuției fami-

liei socialiste la dezvoltarea social-economică în utilizarea potențialului moral-educativ al familiei în formarea tinerei generații.

Monografia scrisă de un colectiv de autori, sub redacția lui A. G. Hareev, își concentrează atenția asupra a o serie de probleme mai

puțin cercetate în literatura sovietică referitoare la raporturile dintre familie și societatea socialistă. Interacțiunea familiei în societatea socialistă are loc la toate nivelele: economic și psihologic, ideologic și juridic, multe din aceste aspecte fiind pe larg dezbătute. Colectivul de autori și-a axat atenția asupra aspectelor socio-culturale ale dezvoltării familiei în etapa actuală și, mai ales, asupra rolului crescând al familiei ca factor de reproducere a forței de muncă, ca factor de dezvoltare a culturii socialiste, precum și a analizei principalelor direcții a unei politici demografice active.

Autorii monografiei acordă o mare atenție expunerii principiilor metodologice marxiste care au stat la baza studiului familiei ca factor de dezvoltare socio-culturală a societății. Familia reprezintă componenta necesară structurii sociale a oricărei societăți civilizate, ea participă activ la crearea condițiilor pentru dezvoltarea fizică a indivizilor cit și a unui anumit mod de viață. Deși, schimbarea raporturilor între sexe în decursul dezvoltării istorice, conținutul și direcțiile activității sociale a familiei în ultima instanță sînt condiționate de factori material-economici, de forțele de producție, de forma proprietății asupra mijloacelor de producție, condiționarea factorilor socio-economici nefiind directă ci mijlocită prin intermediul valorilor spirituale (politice, morale, estetice etc.). De aceea, chiar în limitele unei formațiuni social-economice familia are o independență relativă, dezvoltarea familiei avînd posibilitatea devansării progresului social-economic sau rămînerii în urmă față de el. Caracterul familiei într-o orînduire socială depinde de posibilitățile pe care ea le oferă dezvoltării spirituale a majorității populației. În condițiile socialismului nu există o contradicție antagonistă între cerințele sociale și dezvoltarea familiei. Familia reprezintă una din valorile de bază ale societății socialiste. Unitatea sau discordanța între cerințele sociale și comportamentul familiei în socialism, în mare măsură, depinde de modul în care valorile sociale sînt însușite de fiecare individ și transpuse în orientările practice. Structura familiei — concluzionează autorii — se apropie de modelul structurii mediului social, în ea existînd maximum de componente sociale: de sex, de vîrstă, profesionale, etc. Valoarea socială a familiei în socialism se amplifică prin funcția educativă, de formare și dezvoltare a tinerei generații. În condițiile actuale ale revoluției tehnico-științifice, a creșterii gradului de civilizație, a urbanizării, a complexității surselor de informație rolul educațional al familiei crește necontenit, deoarece tocmai în cadrul familiei se formează acea bază de orientări valorice, care ulterior încep să îndeplinească funcțiile criteriilor de selecție

a informației și formează fundamentul unor modele de comportament ulterior în muncă și în viață. Monografia redă din experiența luptei sociologiei marxiste cu concepțiile burgheze și stîngiste, referitoare mai ales la perspectivele dezvoltării și formele familiei, dezvoltarea caracterului lor apologetic și speculativ. Pe baza unui material faptic bogat se analizează posibilitățile de sporire a aportului familiei la progresul social și cultural al societății.

Capitolul la doilea al lucrării acordă un mare spațiu analizei proceselor demografice actuale. Autorii constată că tendința de scădere a natalității și stabilizarea ei la un anumit nivel, manifestată în URSS, a contribuit la intensificarea cercetărilor în acest domeniu orientate în 2 direcții: a. cercetări tradiționale, bazate pe analiza statistico-demografică a dinamicii natalității și a factorilor care o determină (în acest sens autorii citează o serie de monografii și studii apărute, care analizează aceste probleme atît la nivel național, cit și la cel zonal); b. cercetări făcute în baza a trei discipline înrudite — demografie, sociologie și psihologie socială —, avînd ca obiect acele aspecte din conștiința oamenilor care influențează procesele reproductive. Pe baza unor cercetări concrete, la nivel zonal sau chiar unional, se constată că comportamentul reproductiv al familiei variază sub influența diferiților factori ca de exemplu, nivelul de pregătire profesională a femeii, intensitatea urbanizării, migrarea populației. O relație contradictorie și complexă se observă între creșterea veniturilor familiei și natalitate. Sporirea veniturilor familiei influențează natalitatea pînă la un punct, după care acționează ca un factor de regres a natalității.

Potrivit opiniei autorilor în prezent devine evidentă necesitatea cercetării familiei sub aspectul structurii ei interne (relații în interiorul familiei, repartitia rolurilor în cadrul ei, gradul de satisfacere a căsniciei etc.) și a influenței pe care familia, studiată sub aceste aspecte, o exercită asupra natalității.

Condițiile de educație și de viață, nivelul de cultură generală a membrilor familiei formează un sistem de valori orientate spre modelul familiei cu un copil, doi copii și mai mulți copii. Venitul, condițiile de locuit, microclimatul în căsnicie ca și alți factori favorizează sau defavorizează realizarea acestui sistem de valori deja format la nivelul familiei. Dirijarea și prognoza efectivă a proceselor reproductive trebuie să aibă în vedere aceste grupe de familii în care există discrepante între numărul dorit de copii și numărul lor real, ele trebuie să fie stimulate prin dirijarea factorilor socio-economici spre realizarea numărului dorit de copii. Cu toate acestea, modificări esențiale în domeniul natalității pot fi așteptate numai în cadrul general

al proceselor socio-economice ca revoluția științifică-tehnică, urbanizarea, modernizarea învățământului, care în mod direct sau indirect influențează modificarea valorilor reproductive ale familiei.

Autorii monografiei consideră că problema reproducerii populației are atât aspectul cantitativ și cel calitativ — educarea tinerei generații în vederea pregătirii pentru rolul pe care trebuie să-l aibe în viitor în societate și viața de familie, în orientarea profesională a ei. Pe baza unor cercetări concrete, autorii constată că educarea tinerei generații în cadrul familiei este un factor de formare a personalității, care în etapa actuală nu poate fi înlocuit cu alte forme de educație. Datele statistice și cercetările concrete arată rezerve și posibilități încă nefolosite în acest domeniu. Politica demografică în socialism are un sens larg, ea presupune și utilizarea cu maximum de eficiență a posibilităților socialismului în preîntâmpinarea tendințelor sociale negative și în domeniul pregătirii tinerei generații.

Analizând structura familiei în URSS în condițiile actuale, autorii observă tendința de mărire a numărului de familii nucleare și a numărului membrilor vîrstnicei ai familiei care trăiesc separat de copii, subliniind că o asemenea diviziune demografică a familiei este o tendință obiectivă proprie țărilor dezvoltate, generată de progresul tehnico-științific și urbanizare. Autorii subliniază poziția principal deosebită a populației vîrstnice în URSS, avînd asigurată pensionarea și garantată o independență economică față de generațiile tinere. Aceasta nu înseamnă încetarea contactelor între generații. Pe baza unui material bogat, rezultat din cercetările concrete, autorii ajung la concluzia că relațiile între generații nu reprezintă aspectul independent al relațiilor în cadrul familiei. Aceste relații ajută la executarea funcțiilor de bază ale familiei: educarea tineretului, formarea unui climat psihologic în familie, organizarea vieții casnice. Din analiza grupelor de vîrstnici rezultă că momentul pensionării nu înseamnă obligatoria încetarea activității lor social-utile. În ultima perioadă de timp

se observă tendința de atragere tot mai largă a populației vîrstnice în activități social-politice și de transmitere a experienței generațiilor tinere.

Un mare spațiu se acordă în monografie analizei condițiilor care au menirea să contribuie la sporirea eficienței activității sociale a familiei, mai ales dezvoltării sferei serviciilor. În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane sfera serviciilor capătă schimbări radicale în sensul amplificării și modernizării lor. Analizînd aspecte sociologice ale organizării sferei serviciilor, cercetările empirice arată că ele nu acoperă în întregime și în calitate dorită nevoile familiei. Sfera serviciilor trebuie să acopere nevoile legate de existența și reproducerea familiei în așa fel încît să creeze la toți membrii familiei rezerve de timp liber necesar, dezvoltării multilaterale a personalității umane. În monografie se studiază structura timpului liber și se subliniază importanța lui mai ales pentru femei, care îmbină activitatea profesională cu cea de creștere și educare a copiilor, ca și pentru acei preocupați de ridicarea nivelului de cultură.

În concluzie, în monografie se schițează o serie de direcții ale politicii demografice active: direcții de bază în etapa actuală — intensificarea preocupărilor de ajutorare a familiilor; formarea condițiilor necesare pentru îmbinarea funcțiilor sociale importante exercitate de femeie, a activității profesionale și a maternității; cointeresarea familiilor tinere în dorința de a avea copii prin sistemul relațiilor de repartitie și locuri corespunzătoare de muncă; utilizarea posibilităților socialismului în direcția neutralizării și preîntîmpinării tendințelor sociale cu aspecte negative în domeniul raporturilor între bărbat și femeie, părinți și copii, fenomene amorale; studierea climatului psihologic al familiei și dirijarea lui în interes social; asigurarea condițiilor de sănătate prin organizarea ajutorului consultativ și terapeutic.

Tatiana Flerova

* * * *Les incidents sociales de la révolution scientifique et technologique*
Les Presses de l'UNESCO, 1981

Lucrarea de față publică și reunește comunicările prezentate la Colocviul internațional asupra problemelor revoluției tehnico-științifice și științelor sociale, colocviul desfășurat în septembrie 1976 la Praga, organizat de UNESCO și Academia Cehoslovacă de Științe.

Așa cum se arată în introducerea lucrării semnată de Robert S. Cohen, colocviul de la

Praga a avut drept scop punerea în lumină a diferitelor modalități de abordare a problemelor pe care știința și tehnologiile le ridică astăzi în fața oamenilor. Raportul societate-știință, aflat în centrul preocupărilor de studiu ale UNESCO încă de la înființarea sa, privește în aceeași măsură toate statele membre, iar colocviul de la Praga se înscrie

toamnă pe linia încercărilor de clarificare a unor aspecte majore legate de RTS și de implicațiile ei sociale. „Aberdările sociologice, istorice, economice și politice ale științei și tehnologiilor vor trebui integrate cu cele psihologice, estetice, logice, metodologice, antropologice și desigur filozofice” (p. 9). Din perspectiva unei astfel de abordări interdisciplinare, obiectul este acela de a sesiza (și de a cerceta) știința și tehnologiile în totalitatea lor, în diversitatea lor, și în același timp de a analiza toate represiunile posibile asupra praxisului uman și al evoluției viitoare a cunoașterii.

Data fiind multitudinea problemelor tratate în comunicările ce alcătuiesc culegerea, o prezentare globală a acestora ni se pare a fi puțin relevantă, vom încerca să extragem cîteva idei semnificative din aceste comunicări.

Prima parte a lucrării, RTS ca proces social, cuprinde trei studii; primul, *Internaționalizarea științei* aparține lui Everett Mendelsohn (SUA) și își propune să prezinte procesul social prin care știința capătă din ce în ce mai mult un caracter internațional evocînd momente ale elaborării istorice și sociale a cunoașterii științifice. Relevînd necesitatea unei abordări multii — și interdisciplinare a științei și tehnologiilor, studiul *Către o abordare multidisciplinară și unificată a RTS* (V. Mshvenieradze — URSS) pornește de la precizarea că „Fără a minimaliza importanța științelor naturii și a tehnologiilor, trebuie subliniat faptul că RTS contemporană poate fi considerată înainte de toate un proces social” (p. 38—39). În studiul său intitulat *Rolul științelor sociale*, Radovan Richta (RSC), face o aprofundată analiză a raportului dintre RTS și științele sociale din perspectiva rolului pe care RTS îl are în enunțarea și în rezolvarea unor probleme contemporane majore recunoscute ca atare de științele sociale. Autorul pornește de la dimensiunea socială a RTS, arătînd că „RTS nu se reduce la dezvoltarea intensivă și unidimensională a tehnologiilor” (p. 65), ci implică schimbări fundamentale la nivelul poziției pe care omul o capătă în sistemul științei și tehnologiei, a rolului și funcțiilor sale în procesul practicii sociale. R. Richta subliniază că nu trebuie ignorat faptul că întreaga evoluție din punct de vedere tehnic a producției este strîns legată de un ansamblu de schimbări mult mai largi și mai profunde în structura forțelor de producție și critică unele puncte de vedere lansate de gîndirea tehnocratică. Autorul dezvoltă în continuare raportul dezvoltare socială — transformare a naturii; RTS și ideea de „criză a persectivelor”, rolul științelor sociale în procesul de conducere a RTS.

A doua secțiune a lucrării, intitulată „Problemele filozofice ale progresului tehnic”,

renunțe patru studii semnate de P. N. Fedoseyev (URSS), Sava Ganovski (Bulgaria), Aurelio Pececi (Italia) și Gordon R. Taylor (Marea Britanie). Pornind de la evidențierea sarcinilor prioritare în domeniul social-uman, de la necesitatea abordării previzionale a consecințelor sociale, economice și ecologice ale oricărei activități umane și de la necesitatea controlului asupra proceselor de dezvoltare în știință și tehnologie, Fedoseyev prezintă în linii mari concepția autorilor sovietici asupra RTS, cu referiri la Programul global privind progresul științific și tehnic în URSS pe perioada 1976—1990. Studiul semnat de Sava Ganovski, *Unitatea dintre științele sociale și științele naturii*, subliniază că RTS este un fenomen foarte complex, cu caracter integrator, datorat faptului că acțiunea RTS se face simțită practic în toate sferele vieții sociale. Se dezvoltă și ideea păstrării mediului natural înconjurător în condițiile RTS, necesitatea conducerii proceselor sociale „în așa fel încît comunitatea umană să poată utiliza în mod permanent forțele enorme eliberate din natură și să-și poată regla evoluția în cadrul unei acțiuni reciproce cu natura” (p. 172). În studiul *Științele umane și dezvoltarea umană*, Aurelio Pececi semnalează faptul că lucrările consacrate progresului științific și tehnologie și științelor umane relevă un puternic dezechilibru între cele două tipuri de activitate umană ce le corespund, propunînd o abordare interdisciplinară din partea științelor sociale, care să facă posibilă rezolvarea unor probleme globale cu care este confruntată astăzi omenirea. În opinia autorului, această abordare ar trebui să „renunțe la încercarea de a adapta noua realitate mondială la idei preconcepționale, la prejudecăți moștenite de la un trecut complet diferit” (p. 177). Gordon R. Taylor, în studiul *Impactul asupra omului și structura socială*, propune un program de cercetare care să evalueze mai exact costurile sociale ale științei și tehnologiilor și sugerează în același timp necesitatea utilizării selective a tehnologiilor.

A treia secțiune a lucrării este consacrată funcțiilor sociale ale științei și politicii științifice. Pornind de la analiza dinamicii structurilor politice și științifice în ultimele decenii, G. M. Gvishiani (URSS) abordează în studiul *Știință, tehnologie și progres social* probleme ca: trăsăturile principale ale RTS, principalele concepții asupra semnificațiilor sociale ale RTS, RTS și controlul proceselor de dezvoltare socială, RTS în condițiile socialismului, RTS și dezvoltarea internațională. Studiul semnat de Günter Kröber (RDG), *Paneele sociale ale științei*, relevă rolul și funcțiile sociale ale științei, îndeosebi în contextul manifestării RTS în toate sferele vieții sociale. Studiul lui P. Piganiol (Franța), *Cîteva condiții pentru o politică efectivă a științei și teh-*

nologiei, tratează unele probleme ca : obiectivele unei politici a științei, eficiența cercetării fundamentale și a cercetării aplicative, evaluarea tehnologică și prospectiva tehnologică. Necesitatea evaluării tehnologice, a unei perspective în domeniul tehnologiilor în contextul dinamicii actuale a acestor tehnologii, sunt câteva aspecte pe care le abordează studiul lui Karl Stroetman intitulat *Prospectiva tehnologică și evaluarea politicilor privind tehnologia*.

A patra secțiune a lucrării intitulată *Știință, tehnologie și dezvoltare* reunește studii cu privire la problemele cu care se confruntă în special țările lumii a treia. Studiul semnat de Philip Maxwell, *Experiența latino-americană*, prezintă stadiul actual al cercetărilor întreprinse în țările Americii Latine asupra rolului științei și tehnologiilor în dezvoltarea social-economică, abordând câteva teme majore și anume : dependența economică și transferul de tehnologie; autonomia tehnologică și sprijinirea pe plan local a științei și tehnologiilor; analiza istorică și micro-economică a forțelor tehnologice locale din țările Americii Latine; dezvoltarea pe calea implementării tehnologiilor potrivite (appropriée). Rolul științei și tehnologiilor în țările lumii a treia, precum și rolul politic, social și cultural pe care pot să-l aibă cadrele de specialiști și oamenii de știință în aceste țări este analizat în studiul *Cîteva considerații istorice* de A. Rahman (India).

Ultima secțiune privind științele sociale și schimbarea socială, cuprinde opt studii. Dintre acestea cel semnat de Jindrich Filipce este consacrat analizării conținutului teoretic și problemelor metodologice pe care le ridică conceptul de calitate a vieții, subliniind necesitatea stabilirii unui set de indicatori sociali relevanți și propunând un model dinamic de

cercetare a calității vieții. Studiul lui A. Hollander (Olanda) *Știință, tehnologie, modernizare și schimbare socială*, relevă rolul extraordinar al cunoașterii în epoca noastră, recomandând diversificarea și aprofundarea studiilor asupra funcțiilor sociale ale științei precum și asupra motivațiilor cu stau la baza unor reacții de opoziție față de știință și tehnologie existente în lumea contemporană. Japonezul Hideaki Okamoto prezintă în studiul *Schimbare tehnologică și ordine socială* unele aspecte legate de dezvoltarea bazelor unei „societăți informatizate”. Studiul *Rezolvarea problemelor globale : necesități în domeniul cercetării și dezvoltării*, semnat de John Platt (SUA), dezvoltă ideea transformării atitudinilor sociale în ultimele decenii puternic marcate de dezvoltarea fără precedent a științei și tehnologiilor. Autorul trasează liniile unui posibil model teoretic, model ce trebuie să țină seama de următoarele coordonate : evidențierea cercetărilor celor mai urgente; sesizarea crizelor previzibile; relevarea unor caracteristici conceptuale noi ale problemelor sociale actuale; clasificarea cercetărilor indispensabile pentru a putea face față problemelor globale pînă la sfîrșitul acestui secol.

Deși, prin diversitatea comunicărilor, se acoperă o largă arie tematică, totuși pot fi desprinse câteva direcții de orientare a cercetărilor și anume : dat fiind faptul că RTS este un fenomen cu implicații practice în toate sectoarele vieții sociale, se impune necesitatea ca științele sociale să studieze aceste consecințe pe diverse planuri; necesitatea abordărilor interdisciplinare a implicațiilor sociale ale RTS; necesitatea evaluării tehnologice și a prezviunții tehnologice.

Simona Rașev